

Matej Bogataj



Sebastijan Pregelj: *Pod srečno zvezdo.*

Ljubljana: Cankarjeva založba, 2013.

Trst ali kaj pomeni nikjer je Jan Moriss naslovil(-a) potopis, ki ga je napisal(-a) o tem slepiču italijanskega škornja, o mestu, ki ga poznamo kot najbližje mesto Zahoda – čeprav je železna zavesa v resnici potekala nekoliko vzhodneje in ne “od Baltika do Jadrana”, kot je napovedal tvorec(-ka) izraza, sicer Nobelov(-a) nagrajenec(-ka) za literaturo –, in je kot takšno pomenilo nakupovalni eldorado v časih, ko smo morali nekatere stvari kupovati čez mejo. So nam pa zato še kaj pomenile v prav fetišističnem smislu, ki ga je zdaj zamenjala zbirateljska brezbriznost, ki jo samo včasih presvetli nakupovalna kompulzivnost in protistresno neracionalno zapravljanje, brezumen brezritualen potlač. Brez skrbi, ne mislim zaiti v urošzupanovsko spominjanje na Trst, na zaplete s kavbojkami in za dijaški žep pregrešno dragimi umetnimi vabami za lignje, poudariti hočem, da ima Trst posebno lego in še bolj poseben politični pomen in zdi se, da po ozemeljski krizi po drugi vojni, po v njem nagrmdenih ezulih in optantih, po tem, ko je bil leglo italijanskega neofašizma in – prav nič presenetljivo – glavni štab antipsihiatrije, dobiva, vsaj glede slovensko-italijanskih odnosov, skoraj človeško podobo. Da se stvari normalizirajo. Predvsem zato, ker je dodobra etnično premešan in stvari niso več slovansko-romanske, ker so trgovine in tržnica pri Rdečem mostu, ki smo ga seveda vsi klicali zgolj Ponte rosso, zdaj kitajska četrt, okolica slovenskega gledališča pa je, kolikor sem pred kratkim opazil med iskanjem parkirišča v večernih urah, še do nedavnega živela od ugodnih cen nočnih pogovorov z Gano in okoliškimi državami, ki so očitno kadrovske bazen za poklice, ki so jih opravljale Šavrinke in dekleta iz zaledja mesta.

Trst s svojo multikulturalnostjo je glavni junak Pregljevega romana. Ta se začne z usodo romunskega para, ki hoče po obisku domovine roditi tam, kjer delata, ona je visoko noseča in opravlja pomožna dela, njemu so ponudili redno zaposlitev, otrok je tik pred zdajci, nakar se jima pokvari avto in

ga zamenjata za mehanikovega in ju ustavi policija in je naenkrat cela jeba. Vendar ju vmes in še bolj proti koncu romana izgubimo iz pripovednega fokusa, ona pa poskrbi za nadaljevanje, saj jo v trenutku brezupa sprejme na dom in okrevanje slovenska medicinska sestra, ki ima zadirčnega starega strica, katerega edini (o)glasni stavek je, da se v tej, torej njegovi, hiši, ne govori italijansko. In potem možak, bivši tigrovec in partizan, zadnji od preživelih, čisti in olji trofejno pištolo, da bo šel pri šestindevetdesetih pihnit političnega nasprotnika, ko bo po dolgem času v mestu prejel odlikovanje in bo za končno poravnavo dveh v klinč sprijetih odlična priložnost. Ali pa spremljamo mlajšega italijanskega migranta z Dunaja, ki za nekaj dni obišče svojega sorodnika avtomehanika, Botticellija, ker tako lepo riše po avtih, in so malemu psihotičnemu Dunajčanu (katerega psihosenci, ki jo vidi samo on, je pomenljivo ime Wang) vsi blazno nevoščljivi, ker ima takšno zbirko fotografij lepotic, ki jih je intimno spoznal.

Toda ključna figura te Pregljeve sestavljanke je policist, ki je s svojimi očiščevalnimi postopki in vigilantsko prakso, ki se je popolnoma strgala z verige in je že v fazi podtikanja dokazov, netenja medetničnega sovraštva in konstruiranja medrasnih obračunov. Gianfranco, princ teme v tem romanu, je očitno sodeloval s prefektom pri podobnih početjih, dokler so bila ta še nadzorovana in jih je bilo mogoče laže prikriti, zdaj pa gledamo njegove napore za končno rešitev zamorskega in kitajskega vprašanja v Trstu, zraven ima kurbe, da malo delajo zanj, gre za enega tistih lokalnih šerifov, ob katerih se ti zdijo najtrši kriminalci pohlevni in zgledni državljani. Ne moremo ne pomisliti na razkritje pred leti, ko se je ob preiskavah tajnih lož izkazalo, da se Italija ni nikoli do konca defašistizirala, to so preprečili predvsem zavezniki, ki niso naredili procesa, sorodnega nürnberškemu, temveč so pod šifro *gladio* – to je tisti kratki meč, ki ga imamo v insignijah slovenske vojske, da ne bo pomote glede ikonografije tam in tu – zaščitili nekdanje fašiste in jih nastavili po javnih službah, predvsem pa v varnostne in obrambne strukture, da bi preprečili razmah komunizma še v Italijo in onemogočili povojno italijansko levico in evrokomunizem kot avtohtono varianto demokratičnega socializma. Gianfranco je tak tipičen retardiran ostanek tega, želi si nemirov, ker ve, da je reakcija ljudi hipna; zahtevajo trdo roko, njegova misel je enosmerna in ksenofobna, njegova pest je jeklena, če je že tič bolj tako tako. On je glavni v Pregljevem romanu, čeprav seveda bolj navijamo za tiste, s katerimi pride v stik, in to so večinoma tisti, ki jih izsiljuje, napeljuje, zapeljuje in nateguje.

Sam naslov romana nas opominja na nebesni pojav, nad Trstom se namreč pojavi repatica in mnogi mislijo, da je to dobro znamenje, da se

bodo njihove zagatne in pretežno emigrantske zgodbe uspešno razpletle. Če so že preživeli težave na morju, če so uspeli pobegniti z Lampeduse, če so pravzaprav najbolj srečni predtekači celotnih družin, ki so zbrale denar za njihovo kariero v svobodnem svetu, da lahko zdaj kljub nedvomni izobrazbi na ulicah prodajajo bižuterijo in drobne predmete, potem bi se tudi na tem zahodu, v Trstu, moralo začeti obračati na boljše. Repatica jim pomeni isto, kot je trem modrim, ki so ji sledili še k nerojenemu, torej omen, ki napoveduje preobrat, nove dogodke. Mi, z nekaj bralne zviijačnosti, se ob tem spomnimo še enega uproznjenega nebesnega pojava, severnega sija, ki v Jančarjevem romanu zlohotno napoveduje novo veliko vojno in vzpon nacizma. Sicer pa je repatica edino, kar je ostalo od sicer bohotne in mestoma v prazno in samonamembno izmišljijo razbohotene fantastike v Pregljevih prejšnjih prozah. Ker piše o mestu, kjer je ekonomija pretežno siva, kjer so razna preprodavanja in izhodišče za vsakršne kriminalne aktivnosti čez mejo (ki je ni več) glavna gospodarska dejavnost, mora seveda nujno zaiti proti kriminalki. Vendar ne kot žanrskemu modelu, ni preiskav in ni skrivnosti, kriminalka je Pregljev roman kot podzvrst realizma; ker je realnost prestreljena s kriminalom, je vsakršen realizem nujno že kriminalni. V romanu imamo tako pretepe, udarce s steklenicami, podtikanje dokazov, požig, suženjstvo, prostitucijo, streljanje, naklep umora z nožem, brcanje do smrti, udar znotraj policije, priprave političnega atentata (čeprav v gerontološki in skoraj komični varianti) kot končnega dejanja obračuna za poveljne in medvojne poboje, za ezule in fojbe in požig narodnega doma in taborišča in sploh. Zdi se, da Pregelj problematiko dobro pozna, saj jo v roman vplete na dovolj luciden način.

Izbira Trsta ni naključna; ne samo da gre za odlagališče in zapik nove Evrope, ki proizvaja migrante in uvaža ceneno delovno silo za pomožna dela, da jih potem lahko nezaposleni lokalci sovražijo in preganjajo in se na njih konstituirajo, Trst je imenitno prizorišče za vsakršno kriminalko. Recimo pri Sergeju Verču, kjer se vedno znova izkaže njegova anahrona, plemenska in mafijska ureditev; namesto moderno pretočno mesto in pretovarjališče je Trst za Verča in njegovega kriminalističnega inšpektorja poligon starih zamer ter pred-, med- in poveljnih zgodb, s svojim zaledjem je prizorišče obračunov za nazaj, ki ne temeljijo na kapitalistični logiki kriminala, ki bi ga morali poganjati denar in dobrine, temveč gre vedno za nekaj starejšega, rodovnega, za čast in rod in maščevanje. Nič drugače do Trsta ne pristopa Veit Heinichen, ki izkorišča njegovo avstro-ogrsko kuliserijo za kriminal, ki bi ga vsak postavil na jug Italije, vendar so nam – in njemu kot Nemcu očitno tudi – tamkajšnje zgodovinske razmere še bolj

nerazumljive in morda za naš kriminalni okus tudi pretirano predmoderne, vendeta in omerta in podobno pa bolj stvar raznih botrov in iskanja odgovora na vprašanje o današnjem Vatikanu in njegovih bančnih izpostavah globoko na ozemlju Salzburške patriarhije, v Mariboru.

Pregelj se je torej obrnil proti realizmu, fantastike je samo še za ščepec, in to romanu koristi. Izpisal je omnibus različnih usod in jih dovolj spretno prepletel, spregovoril nekaj o zgodovini in še več o današnjem trenutku najlepšega slovenskega obmorskega mesta. *Pod srečno zvezdo* je surovo in brez olepšav spisano čtivo, ki kot morebiten nov razvojni ovinek v Pregljevem pripovedništvu obeta. In čakamo še.